

„A megsemmisülésig ellen fogok állni”

Alig több mint száz esztendeje, hogy Pachner Pál, az osztrák–magyar haditengerészet Zenta cirkálójának parancsnoka e szavakkal bizonyította: nem hátrál meg, 1914. augusztus 16-án fölveszi a harcot a jelentős túlerővel támadó ellenséggel szemben.

Az osztrák–magyar trónörökös-pár elleni szarajevói merényletet 1914 júniusában mozgósítás, július 28-án a Szerbiának szóló hadüzenet követte. A Dunaflotte egységei még aznap éjjel leadták a világháború első lövéseit: 2 óra 20 perckor a *Temes*, a *Bodrog* és a *Szamos* monitor löni kezdte Belgrádot. Augusztus 5-én Szerbia szövetségesével, Montenegróval is hadiállapot lépett életbe, majd augusztus 8-án a császári és királyi hadiflotte blokád alá vette az országot. A brit és francia hadüzenet közzététele után, augusztus 16-án délnyugatról csatahajókkal támogatott nagy francia hajóraj támadta meg a járőröző Zenta cirkálót és *Ulan* rombolót. A fűrgő *Ulan*nak az erős tűzben is sikerült áttörnie a gyűrűn; a lassabb *Zenta* partközelségbe húzódva próbált küzdeni a túlerővel. A francia–brit egység vezérhajója, a *Courbet* megadásra szólította fel a *Zentát*, ám az nem vonta be a lobogót. Megkezdődött a küzdelem. Miután gépházát telitalálat érte, a *Zenta* süllyedni kezdett. A 324 főnyi személyzetből 174-en vízbe veszttek; a túlélők fogságba estek, és csak a fegyverletétel után, 1916 januárjában nyerték vissza szabadságukat.

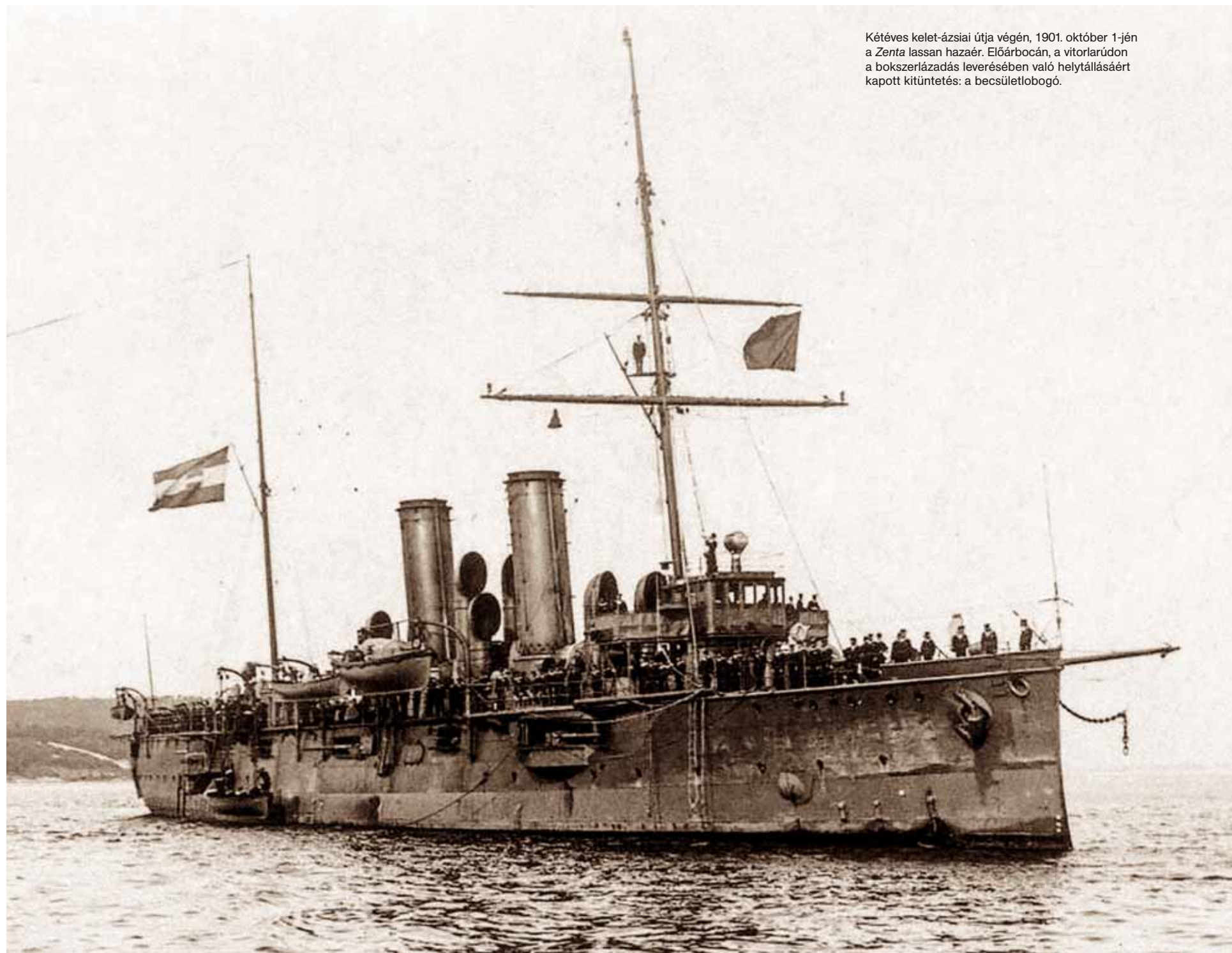
A Zenta utolsó üzenete.

Bécs, augusztus 25.

A lapok jelentik: Amikor a francia flotta a Zenta láthatárán megjelent és a hajó parancsnoka észrevette, hogy becsülettel többé nem vonulhat vissza, drótnélküli táviróval a következő jelentést küldte parancsnokának:

Felveszem a harcot az ellenséges flottával.

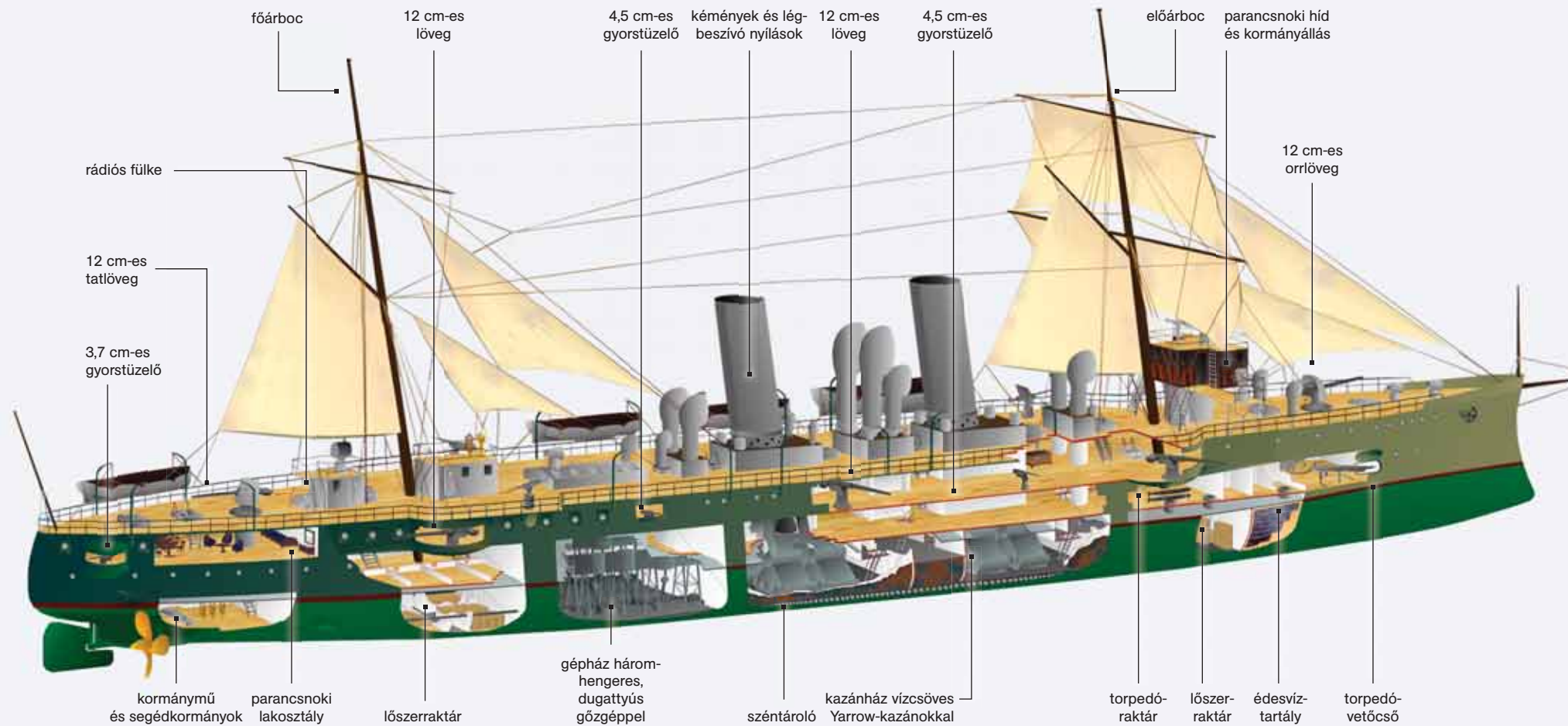
A francia flotta, amely ellen a Zenta küzdött, 16 nagy páncélosból és 12 kisebb hajóból állott.

Kétéves kelet-ázsiai útja végén, 1901. október 1-jén a Zenta lassan hazaeér. Előárbocán, a vitorlarúdon a bokszerlázadás leverésében való helytállásáért kapott kitüntetés: a becsületlobogó.

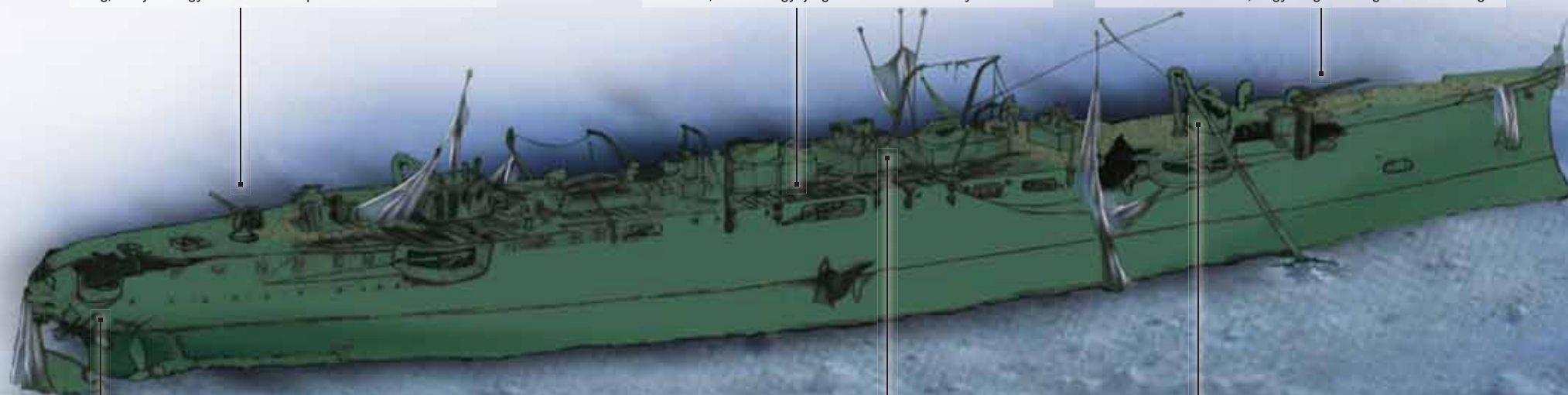
A *Zenta* egy háromtagú hadihajó-osztály névadó egysége volt. Csupán a gép- és kazánházak felett húzódó, egyetlen fedélzetét borította vékony páncélzat, ezért a háborúban könnyű hajóegységek ellen, elfogó-, illetve felderítő feladatokra, békeidőben pedig az osztrák–magyar monarchia méltó külföldi képviselőjére használták. Ebben a minőségében a *Zenta* több nagy feladatot is teljesített: 1899–1900 között részt vett a kínai bokszerlázadás leverésében, ezzel hozzájárult az 1917-ig fennállt tientsini osztrák–magyar gyarmat megalapításához; 1902–1903 között pedig Afrika körül és Dél-Amerika partjai mentén tett hosszabb utat.

A hátsó felépítmények szinte épek. A farlöveg kifordítva, a nyílt tenger irányába néz. Alighanem igaz tehát, hogy az utolsó pillanatilag, a hajó elhagyására felszólító parancs után is lőttek vele.

A fedélzet deszkáinak maradványai között látni a vízszintesen futó fedélzeti fémgerendákat. Lejjebb, az ütegfedélzeten sérülések, a falakon gyújtógránátok okozta tűz nyomai.

Az orrfedélzet lövege nem robbant fel, ahogy azt sokan állították. Talán a löveg és a híd között becsapódott lövedék robbanása miatt hitték, hogy maga a löveg semmisült meg.

A hajó névbetűi nem láthatók, mivel a testet 5-6 centiméter vastag, jórészt szerves üledék borítja. A kagylók és csőféreg telepei immár vastag héjba zárták a *Zentát*.

A két kémény maradványa. A kazán- és gépházakba vezető nagy légkürtök viszont a könnyűfém alkatrészek korróziója miatt eltűntek, akárcsak maguk a kémények.

A nyitott parancsnoki híd és az üvegezett felső kormányállás szinte teljesen megsemmisült: csak a páncélozott parancsnoki harcálláspont egyes részei maradtak meg.

Az expedíció vezetője, Czakó László a hajóhíd mögött a bal oldali gyorstüzelő ágyúhoz rögzíti bójakötelét. A löveg hátrafelé néz, tehát a tat felől közeledő üldözőkre tüzelt utoljára. Csövén lövegpajzs; eszerint – a szakemberek korábbi vélekedésével ellentétben – 1904-ben az osztály nem minden hajójáról szerelték le a pajzsokat.

A Zenta roncsait helyi búvárok találták meg 1997-ben a Cattarói-öböltől délre, Castellastua (ma: Petrovac na Moru, Montenegró) partjai előtt, Katic-szigettel szemben. Az első kutatómerüléseket 2001-ben és 2002-ben szerb búvárok végezték, majd az Adrián hullámsírba süllyedt osztrák–magyar hajók kutatója, Czakó László vezetésével 2003. április 26-án megérkezett az első magyar expedíció. A csapat: Balogh Tamás, az expedíció történelmi-műszaki szakértője, Dombovári Tibor búvárfotós, Hűvös Ferenc modellező, a természetfilmes Molnár Attila Dávid, Rovó László orvos, valamint két segítőtárs: Sziklai Balázs és Tarpataki Pál.

Mint kiderült, a roncs a parttal párhuzamosan fekszik az aljzaton, orra nem Castellastua, hanem Cattaro felé mutat. Ez fontos újdonság volt; korábban ugyanis úgy vélték a szakemberek, hogy a Zenta annak idején nyílegyenesen menekült a part felé. Vajon Pachner kapitány azért követte a támadók haladására merőleges irányt, mert így teljes ágyúarzenálját használhatta az ellenséggel szemben, és mert – a tengerészeti lövegek hosszan elnyúló szórásképe miatt – így kisebb célpontot nyújtott? Vagy az áramlatok módosították a mozgásképtelenné lett hajó helyzetét? Nem tudjuk. Mindenesetre az erős vízáram megnehezítette a kutatást, vastag hordalékréteggel vonta be a hajó maradványait. Az aljzat amúgy sziklás, a roncs nem süppedt be, és nem is billent el különösebben. A domborzat jószerével vízszintes, így az orr- és a farfedélzet közel azonos, 63 méteres mélységben érhető el.

A Zenta szeszélyes roncs, sosem mutatja ugyanazt az arcát. 2003-as vállalkozásunknak mégis sikerült minden korábbi expedíció eredményeit meghaladnia, és a tervezett kisfilm is elkészülhetett. – Balogh Tamás

A túlerő által legyőzött Zentáról nem feledkezett meg az utókor: harcát és pusztulását zeneművek, költemények, festmények, grafikák és képeslapok is megörökítették.